5062

Байходжоев С

Алымкулов Чолпонбаев

Фрунзе 1961.

ПАПКА
ДЛЯ
БУМАГ

Сөз башы

Өзбек эл адабиятынын көрүнүктүү өкүлдөрүнүн бири - акын,ырчылар. Ырчы, акындар ар түрдүү коомдук кырдаалда белгилүү ролду ойноп келишкен. Бирде кубанычты, жүрөк жарган сүйүнүчтүү кошток, адамга канат байласа, бирде өкүнүч, кайгыга жазык ырлары, жалындуу көркөм сөздөрү менен арга издеп, акылдуу кеңештерин,жүйөлүү сөздөрүн айтышкан. Ал гана эмес ырчы,акындардын мукам үндүү көркөм ырлары өз элинин калдуу күрөшүндөгү жеңишине түздөн-түз көмөкчү болуп да келген. Мындай сапат кыргыз эл акындары, ырчыларына гана эмес, бул өзбектин ашугдарына, тажиктердин хафистерине, казактардын жырчыларына, түркмөндөрдүн бакшыларына да тиешелүү.

Октябрь революциясынын жеңиши, совет бийлигинин орношу акын,ырчылардын ролун дагы бийик көтөрдү. Эми алар көпчүлүк массанын чыныгы ырчысына айланышты. Совет адамдары, алардын баатырдык күрөштөрү эл ырчыларынын башкы тематикасынан болду. Алардын ырларынын башкы каарманы да коммунизм идеяларын бийик көтөрүүчү, социалисттик интернационализм духунда тарбияланган алдыңкы адамдар. Эл акындарынын чыгармачылыгын үйрөнүү жана изилдөө иштери азыркы мезгилде бир топ жандады. Ырчылар боюнча кийинки жылдарда бир топ макалалар, монографиялар пайда болду. Булардын ичинен М. Богданованын Токтогул Сатылганов, Заки Таштемировдун Тоголок молдо, Барпы Алыкулов жөнүндөгү көлөмдүү монографиялары, жолдош С. Мусаевдин 9-класска арналган окуу китебинде акындар бөлүгүн чын урмат менен атоого болот.

Бул эмгектер негизинен тигил же бул акындын чыгармачылык биографиясын тактап, ырчынын айрым өзгөчөлүктөрүн көрсөтүү мүнөзүндө жазылган. Бирок бизде азырга чейин акындын чыгармачылыгынын айрым проблематикалык маселелерин алып, жалпылаган эмгек азырынча жок. Ошондой эле Кыргыз Совет адабиятынын көрүнүктүү акындары, алардын чыгармачылык өзгөчөлүктөрү канааттандырарлык изилденбей келет. Ушундай эле абал өткөндөгүнүн мурасын иликтөө, жыйнактоо иштерине да толугу менен тиешелүү. Кыргыз адабиятынын баштоочулары, акын-демократ Токтогул Сатылганов, Тоголок Молдо / Байымбет/ Абдыракманов өңдүү ырчылардын чыгармачылыгын дагы кеңитип, толуктап иштөөнүн ордуна, алардын кыргыз совет адабиятынын өсүшүндөгү ролун көрсөтүүнүн ордуна элибизге жат Молдо Кылыч, Касым Тыныстанов өңдүү реакционер акын, жазуучулардын чыгармаларын мактоого алып, лениндик көрсөтмөлөрдөн четтегендер окумуштууларыбыз да жок эмес. " Б. Юнусалиев, К. Юдахин, А. Токомбаев, Б. Керимжанова жолдоштор "Молдо Кылыч демократ акын жана кыргыздын жазма адабиятынын бирден бир негиз салуучусу деп далилдөө менен Молдо Кылычтын чыгармачылыгына берилген партиялык баа-ны кайра карап чыгуу үчүн бир катар аракеттерди жасашкан"[1].

Ушундай эле аракет Б. Юнусалиев, К. Маликов, Т. Үмөталиевдин буржуазиялык улутчулдуктун көрүнүктүү идеологу бай-манаптардын идеологиясынын жарчысы К. Тыныстановдун мурасын баалоодо да ачык орун алган. " Мындай кээ караштар, - деп белгилейт

1. Советтик Кыргызстан, 1960-жыл, 23-январь

"Советтик Кыргызстан " газетасы өзүнүн 28 -январдагы редакциялык баш макаласында,- адабияттын партиялуулугу жөнүндөгү лениндик окууга карама -каршы келет, маданий мураска баа берүүдө антимарксисттик " бирдиктүү агым" теориясын кайрадан калыбына келтирүүгө умтулгандык болуп эсептелет. Улутчулдуктун духуна толгон Молдо Кылычтын жана К. Тыныстановдун чыгармачылыгын абдан мактоо эмгекчилерди социалисттик интернационализмдин жана элдердин достугунун духунда тарбиялоо ишине олуттуу зыян келтирин мүмкүн" өткөндөгүнүн адабий мурасына баа берүүдөгү чоң жаңылыштыктарга Кыргызстан Компартиясынын БКнын VIII пленуму жана Кыргызстан Компартиясынын XI с"езди да токтолуп, катуу айыптады, чыныгы элдик таланттардын чыгармачылыгын, өткөндөгүнүн адабий мурастарын жогорку илимий деңгээлде, Лениндик окуунун негизинде терең, кеңири иликтөө талабын койду. Борбордук Комитеттин бул талабы кыргыз совет адабиятынын көрүнүктүү өкүлдөрү - эл ырчыларынын чыгармачылыгына да толугу менен тиешелүү. Булардын чыгармачылык өзгөчөлүгүн ачуу, алардын ырчылыгын пропагандалоо алдыдагы милдеттерден болуп турат. Кыргыз совет ырчылары жөнүндө сөз азырга чейин айтылып бүтө элек. Айрым ырчыларыбыз жөнүндө, эгерде юбилейлик макалаларды эске албаганыбызда, ачык пикирлер да айтыла элек. Ушундай ырчыларыбыздын бири — Алымкул Үсөнбаев.

Алымкул Үсөнбаев көп улуттуу совет поэзиясынын көрүнүктүү өкүлү Алымкул Үсөнбаев кыргыз адабиятында акын катары

белгилүү. Ал бүт өмүрдүк жолунда эл менен тыгыз байланышта жашаган. Элдин тагдыры акындын тагдыры болгон. Алымкул чыгармачылык демди элден алган, эл менен ырчы эски замандын түрдүү кыйын жолун басып өткөн. Эмгекчилер А.Үсөнбаевди " биздин акын, эл акыны" дешет. Бул Алымкулдун чыгармачылыгына берилген акыйкаттуу баа, ырчылык өзгөчөлүгүн белгилеген белги. "Эл акыны " деген чакан сөзгө Алымкул Үсөнбаевдин бүт чыгармачылык туруму, ырчылык касиети сыйыштырылган.

Чындыгында эле, Алымкул Үсөнбаев эки заманды башынан кечирип, бирде муңдуу турмушту үнгө кошкон, бирде таалайлуу күндү бийик ырдап, эмгекчилерди улуу иштерге шыктандырган көркөм сөздүн көрктүүсүн өз элине тартуу кылды. Акындын түрдүү тематикадагы, ар кыл мазмундагы чыгармалары эмгекчилердин эркиндик үчүн жүрөктү окко тоскон кандуу согушта болсун, бакты-таалайдын тиреги тынчтык күрөштө болсун, ар дайым тең кадам шилтеп, алдыңкы катарда Алымкул Үсөнбаев жалындуу көркөм сөздөрү, чечен тилдүү комузу менен Ата Мекендик Согуштун кыйын мезгилинде да майдандын бет алдында туруп, советтик өлкөнү каардуу душмандан коргошту. Ал өз элинин ой, санаасын, турмушун жана күрөшүн чагылдырган көркөм чыгармаларды түзүүнүн үстүндө азыр да талыкпастан иштеп келе жатат. Акындын ондон ашуун ырлар жыйнагы жана көлөмдүү поэмалары жарык көрдү.

Алымкул Үсөнбаев - элдик совет адабиятынын сонун үлгүлөрүн сактоочулардын бири, Токтогул Сатылгановдун